

**Inventaris van het archief van
J. Douwes jr.**

Levensjaren 1866-1960 (1900-1937)

Historisch Documentatiecentrum voor het
Nederlands Protestantisme (1800-heden)
Vrije Universiteit Amsterdam
De Boelelaan 1105
1081 HV Amsterdam

Collectie nummer: 287
augustus 1997

Inleiding

Johannes Douwes Jr. (1866-1960)

J. Douwes jr. werd geboren op 20 december 1866 te Amsterdam. Al op jeugdige leeftijd, 11 jaar oud, kwam hij in de diamantindustrie terecht, waar hij opgeleid werd tot diamantslijper. In vele van zijn openbare functies die Douwes tijdens zijn carrière vervulde, zou zijn verbondenheid met de diamantindustrie een rol blijven spelen. Belangrijk in zijn loopbaan werden de politiek en de vakbeweging.

Op 16 januari 1889 accepteerde hij het bestuurslidmaatschap van de sectie V van de AR-kiesvereniging te Amsterdam, het begin van zijn politieke loopbaan. In het jaar 1894 werd Douwes voorzitter van de Diamantbewerkerbond van Patrimonium. Deze eigen vakafdeling van Patrimonium werd opgericht in dit jaar uit onvrede met de koers van de Algemeen Nederlandse Diamantbewerkerbond, welke streefde naar de zgn. 'Bondsfabrieken' (dit houdt in dat de werknemer verplicht lid van de vakbond moet zijn).

Door de oorlog tussen Zuid-Afrika en Engeland nam de werkloosheid in de diamantindustrie dramatische vormen aan (tussen de 3000 en 4000 werklozen in 1899). De Algemene Juweliersvereniging en de Vakvereniging richtten een comité op met als doel geld in te zamelen bij particulieren ter verlichting van de lasten van werklozen. In het comité hadden S.R. de Miranda, S.J. Pothuis en J. Douwes zitting.

In 1900 werd Douwes gekozen tot verbondsbestuurslid van Patrimonium. Namens patrimonium werd hij benoemd, samen met J. Huizinga en H. Verveld, tot lid van bestuur van het op te richten Christelijk Arbeidssecretariaat. Het CAS was bedoeld als tegenhanger van het Nationaal Arbeidssecretariaat die uitging van de klassestrijd. De grote vuurproef voor het CAS kwam al spoedig bij het Juweliersconflict (Amsterdam 1902), de textielstaking bij Van Heek (Enschede 1902) en de spoorwegstaking (1903). In de zelfde periode werd Douwes werkgever in de diamantindustrie (1901-1920). Deze vermenigving van functies, vakbondsleider en werkgever, werd in de verkiezingsstrijd voor de Amsterdamse gemeenteraad tegen hem gebruikt. Desondanks werd Douwes in 1901 gekozen tot lid van deze raad, waar hij tot september 1911 onafgebroken lid van zou blijven. Zijn speciale belangstelling in de gemeente politiek ging uit naar volkshuisvesting, de armenzorg en de werkloosheidsbestrijding. Douwes jr. was eveneens namens de ARP vertegenwoordigd in de provinciale staten van Noord-Holland voor de periode van oktober 1905 tot en met juli 1916.

In de periode gedurende de eerste wereldoorlog was Douwes lid van het 'Algemeen Steuncomité Amsterdam', dat opgericht was ter ondersteuning van de werklozen. De werkloosheid was als gevolg van de oorlog sterk toegenomen, met name in de haven-sector en in de diamantindustrie.

Na de eerste wereldoorlog werd Douwes opnieuw gekozen in de provinciale staten en in de gemeenteraad. Hij was lid van de provinciale staten van juli 1919 tot juli 1931 met uitzondering van 1922-1923, de periode welke hij in de

Eerste Kamer doorbracht. Van juli 1926 tot juli 1931 was hij bovendien buitengewoon lid van de gedeputeerde staten.

In 1919 werd Douwes eveneens tot lid van de Amsterdamse gemeenteraad benoemd, hij bleef tot 3 september 1935 deel uit maken van deze raad als voorzitter van de AR-raadsfractie. Mede gezien zijn belangstelling en zijn naam Douwes samen met J.W. Jurrema en W.F. Detiger in 1920 zitting in de Crisiscommissie die de steunregeling voor de werklozen in Amsterdam toepaste. Het werk van de commissie was in de jaren twintig fel omstreden, sommigen zagen de steunregeling als een bron van fraude en anderen hielden zelfs vol dat de gehele regeling onwettig was. De regering trok zich de loop van 1924 terug uit de regeling, maar bleef subsidies verstrekken aan de grote steden. In Amsterdam bleef de steunregeling gehandhaafd voor de ongeveer 12.000 werklozen, ook al had de crisiscommissie het liefst het voorbeeld van de regering gevolgd.

De uitgetrokken werklozen vielen onder de armenzorg die in Amsterdam nog negentiende eeuws was georganiseerd. In 1923 werd een begin gemaakt met de reorganisatie hiervan. De verzorging van de uitgetrokken werklozen werd over gelaten aan verschillende Verenigingen van Vrijwillige Armverzorger. (van de christelijk vereniging was Douwes bestuurslid). Overkoepelend kwam er per 1 januari 1927 een Burgerlijke Instelling voor den Maatschappelijke Steun, die de verantwoordelijkheid had over de ondersteuningsbeslissingen. Douwes zou tien jaar lang voorzitter zijn van deze instelling.

Douwes werd voor het eerst tot wethouder benoemd op 18 september 1929, hij werd als opvolger van mr. Rutgers wethouder van Maatschappelijke Steun en Openbare gezondheid (Douwes' tweede termijn als wethouder viel in de periode van 1931 tot en met 1933). In het college van Burgemeester en Wethouders hadden ook H. Polak, S.R. de Miranda en Wibaut (SDAP) zitting.

Door zijn nieuwe functie bleef Douwes betrokken bij de werkloosheidsbestrijding.

In 1932 ontwikkelde Douwes een plan ter bestrijding van de werkloosheid in de diamantindustrie dat bekend zou worden onder de naam 'plan-Douwes'. In plaats van een werkloosheidsuitkering te verstrekken besloot de gemeente Amsterdam een toeslag op het loon van de bewerkers van achtkant en de kleine brillant te geven. Deze tak van de diamantindustrie zou van een gewisse dood gered kunnen worden en honderden werklozen zouden behalve hun baan ook hun vakbekwaamheid kunnen behouden. De lonen, 125,50, werden voor de helft door de fabrikant en de andere helft door de gemeente betaald. Gemiddeld werkten slechts 350 arbeiders onder deze regeling. In 1933 werd het plan door Douwes en De Miranda verder uitgewerkt.

In 1932 haalde Douwes zich de woede van zijn achterban en zijn partijgenoten op de hals door de zgn. 'stempelvakantie'. Het college van B&W gaf de werklozen de gelegenheid om op het Binnenhof te gaan demonstreren tegen het regeringsbeleid van Douwes' partijgenoot H. Colijn met betrekking tot de werkloosheidsbestrijding.

In 1933 valt het college van B&W. Douwes bleef nog twee jaar fractievoorzitter van de AR in de Amsterdamse gemeenteraad, daarna trok hij zich terug uit het politieke leven. De vakbond en een enkele instelling, zoals de Johannes-Stichting te Nieuwveen zou hij nog dienen.

J. Douwes jr. was een belangrijk voorman uit de christelijke arbeidersbeweging die niet bang was om voor zijn eigen mening uit te komen. Zijn organisatorische gaven heeft hij enkele decennia ten dienste gesteld van Patrimonium.

Hij was medeoprichter van het CAS, een vijftal vakorganisaties van Patrimonium, de woningstichting Patrimonium en de tekenschool van Patrimonium (de latere Christelijk ambachtschool). Hij was 20 jaar verbondsbestuurslid (1900-1920) en 12 jaar lid van het Moderamen (1920-1932). Hij werd later ere-lid van het Verbond Patrimonium en ere-voorzitter van de Vereniging Patrimonium Amsterdam.

Douwes' christelijk sociale opvattingen kwamen ook tot uiting in de politiek, waar hij zich jaren lang heeft ingezet voor de huisvesting van arbeiders, de armenzorg, de werkloosheidsbestrijding en de gezondheidszorg voornamelijk op gemeentelijk, maar ook op provinciaal en landelijk niveau.

Ook de regering deed een beroep op de capaciteiten van Douwes door hem te benoemen tot lid van de Commissie ter bestudering van het werkloosheidsvraagstuk, van de Rijkswoningraad en van de Gezondheidsraad.

Douwes trouwde op 27 december 1888 met Trijntje Bouman, die 25 december 1891 overleed. Zij hadden twee kinderen, Johannes Douwes (*23 februari 1890, † 31 augustus 1970) en Trijntje Douwes (geboren op 29 april 1891 en al op 6 oktober 1891 overleden).

Douwes trouwde op 12 maart 1896 met Wilhelmina Frederika Marianna Ruijs uit dit huwelijk werden twee zoons en twee dochters geboren.

J. Douwes jr. overleed op 94 jarige leeftijd op 20 oktober 1960 in Wasse-naar.

Over het archief

Het archief Douwes is via de A. Kuyperstichting in het bezit van het Historisch Documentatie Centrum gekomen. Het archief is verre van compleet. Slechts stukken over de reis naar Nederlands-Indië en die met betrekking tot de uitgetrokken werklozen zijn grotendeels volledig (de inventarisnummers 2, 16 en 17). Het ongeordende karakter van het archief leverde menig probleem op. De belangstelling van Douwes voor vraagstukken met betrekking tot bijvoorbeeld de volkshuisvesting kwam tot uiting in de gemeentepolitiek, maar ook in de provinciale en landelijke politiek (de Rijkswoningraad) en in de vakbeweging. Onduidelijk geadresseerde stukken werden moeilijk plaatsbaar. Datering bood niet altijd uitkomst omdat Douwes vele functies gelijktijdig uitoefende. Met het raadplegen van het archief dient men hier rekening mee te houden.

Plaatsingslijst

Privé

- 1 Aantekeningen, correspondentie en een kasboek, 1922-1935.
1 omslag
- 2 Correspondentie, kranteknipsels en stukken betreffende de reis naar en het verblijf in Nederlands-Indië, 1935.
1 omslag
- 3 Krante-artikelen betreffende de zeventigste verjaardag van J. Douwes jr., 1936.
1 omslag

Maatschappelijke loopbaan

- 4 Stukken betreffende de benoemingen tot lid van de Kamer van Arbeid voor de brillantnijverheid, 1900.
1 omslag
- 5-6 Stukken betreffende Patrimonium, 1908-1926, en kranteknipsels betreffende het gouden jubileum van Patrimonium, 1926-1908-1926.
2 omslagen
- 7 Oorkonde van de Commissie voor speciale gevallen van het algemeen Steuncomité, 1914-1919.
1 stuk
- 8 Stukken betreffende de diamantslijperij 'de Weichsel', 1920.
1 omslag

Politieke loopbaan

- 9 **Algemeen**
Pamfletten betreffende de verkiezingen voor de gemeenteraad, de provinciale staten, de Tweede Kamer en aantekeningen en uitslagen, 1903-1910 en z.d.
1 omslag

- Gemeente**
- 10 Stukken betreffende de benoemingen van Douwes jr. tot gemeenteraadslid en tot gemeentelijke commissies, 1902-1907.
1 omslag
- 11 Commissiestukken, notulen, uitnodigingen, adressen, e.d. betreffende de gemeentepolitiek, 1905-1933.
1 omslag
- 12 Stukken betreffende de Burgerlijke Armenzorg en de Burgerlijke Instelling voor Maatschappelijke Steun, 1914-1937.
1 omslag
- 13 Notulen van de Antirevolutionaire-raadsclub, 1921.
1 omslag
- 14 Stukken betreffende de Commissie van bijstand in het beheer der zaken van Volkshuisvesting, 1921-1926.
1 omslag
- Commissie voor steunverlening voor uitgetrokken werklozen**
- 15 Bepalingen betreffende de voorwaarden voor steun, z.d.
1 omslag
- 16 Notulen en correspondentie van de commissie, 1920-1922 en 1930.
1 omslag
- 17 Statistieken betreffende de uitgetrokken werklozen, 1920-1924.
1 omslag
- 18 Stukken betreffende het Centraal Bureau voor Maatschappelijk Hulpbetoon Armenraad Amsterdam, z.d.
1 omslag
- Provincie**
- 19 Stukken betreffende provinciale en gedeputeerde staten van Noord-Holland, 1905 en 1924-1926.
1 omslag
- Eerste kamer**
- 20 Stukken betreffende de Eerste Kamer, 1923.
1 omslag
- Andere functies**
- 21 Stukken betreffende de Nationale Woningraad en de Rijkswoningraad, 1920-1926.
1 omslag
- 22 Stukken betreffende het Scheidsgerecht van de Raad van Arbeid, 1922-1923.
1 omslag

- 23 Stukken betreffende de 'Huldigingscommissie 1923 Amsterdam' en een boek over de Jubileumfeesten in Amsterdam, 1923.
1 omslag
- 24 Jubileumboek van de Vereniging van Amsterdamsche winkeliers, 1932.
1 omslag
- 25 Verslag van het Crisis comité Amsterdam 1931, over de jaren 1932 en 1933.
1 stuk
- Diversen**
- 26 Losse stukken behorende tot het archief Douwes jr., 1903-1926 en z.d.
1 omslag
- 27 Manuscript over Vincent van Gogh en een brief van W.F. Douwes aan de uitgever, 1928.
1 omslag
- 28 Kranteknipsels over de gemeentepolitiek, 1929-1931 en z.d.
1 omslag
- 29 Diverse krant artikelen over kunst, z.d.
1 omslag